

□ *O məşum gecədən 28 il ötsə də, elə bil hər şey dünən baş vermişdi. Biz şahidlər qocalsaq da, yaramız heç qaysaq da bağlamadı. Yəqin ki, torpaqlarımız erməni işğalından tamamilə azad edilməyincə bu ağır və kədər bizi tərk etməyəcək.*

günlər heç vaxt gözlərimiz önündən çəkilmir. İlk dəfə şahidlərin şərəfli ölümü önündə sağ qaldığımızı görə xəcalət çəkirdik. Bizim hər birimiz həyatla ölümün qovuşduğunda çırpınan millətimizin birliyinin, eyni dərdin, fəlakətin içində candan, qandan yaratdığı həmrəyliyin şahidi olduq. O gün millətimizin Azərbaycan adlı

titrək səsi ilə dünyaya yayılırdı. O vaxt təkcə xarici ölkələrdə yaşayan soydaşlarımız deyil, Azərbaycanın özündə də məhz Elmira xanımı dinləyir, onun həyəcan dolu məlumatları əsasında Bakıda baş verənlərdən xəbər tuturdular. Ölümlə həyat arasında çırpınan insanlar çox əziyyətlə olsa da, Bakıda

qan ağıladı, Vətən torpağı qara geyindi. Bununla belə, millət sübut etdi ki, azadlıq yolunda ölümə də hazırdır. Yalın əllərlə tanklar üzərinə atılan cavanların ölümü göstərdi ki, azadlıq bu millətə halaldır. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı:

**Şahid rütbəsinə qalxan cavanlar,
Sinəsi hər zülmə qalxan cavanlar.**

divarlarına sovet əsgərlərinin tuşladığı avtomatları gözləri ilə görün bu qələm sahibi namla deyirdi: “Qışdan sonra mütləq bahar gələcək”. Əlbəttə, təki dəryalarımız qurumasın. Bir arx buxarlansa, dünya dağılmaz ki?! O günlərdə Ramiz Quliyevin tarı, Habilin kamanı, Kamil Cəlilovun qaboyu millətin dərdini öz yanıtq-

olundu. Orada oxuyuruq: “Mənim xalqım haqq işi uğrunda bütünlüklə ayağa qalxıb. Bu xalq içərisində birca nəfər də laqeyd adam yoxdur. Saysız qurbanlar verdik. Hamının da dilində “Vətən”, “Vətən torpağı” sözləri oldu”. Məmməd Aslan “Səhər”in vasitəsilə üzünü qərənfillərə tutdu: “Sən mənim ağlar gözüm, ağla, qərənfil, ağla!” “Azərbaycan qadını” jurnalının baş redaktoru Xəlida Həsənova “Səhər”də “Güllər ehsana döndü” məqaləsini dərc etdirdi. Şahmar Əkbərzadənin, Ağalar Mirzənin, Hidayət Elvusalın, Fikrət Sadığın, Svetlana Nəcəfovanın yazıları təskinlik gətirdi oxuculara. Nəriman Həsənzadənin “Qafqaz” şeiri dillər əzbərinə çevrildi.

Bir məsələ təəssüf doğurur ki, teatrlarda çox sonralar da bu mövzuda yazılan uğurlu bir əsərə rast gəlinmədi. Müxtəlif rejissorların poetik nümunələr əsasında hazırladığı kompozisiyalar olsa da, bu faciənin dramaturji mətnində əks-sədası və səhnə həlli çox vacibdir. Teatrlarda bu boşluq hələ də qalmaqdadır.

20 Yanvar gecəsində bir şair də itirdik: Ülvi Bünyadzadə! Şahidliyindən xeyli əvvəl yazdığı misraları hər bir torpaqsevərin məramı kimi səslənməkdədir:

**Həyat üçün doğulmuşuq,
Vətən üçün ölməliyik.**

Bax, bu ideya, bu istək, bu məqsəd namına insanların ürəyində ölüm qorxusu yox idi. O gecə, əslində, ölənlər qorxu hissəmişdi. Bir şıqqıltıya belə üşənən canımızdan qorxu hissi yoxa çəkilməmişdi. Ölümün üstünə cəsarətlə yeriyirdik. Silahlı adamların qaniçən baxışlarından hürkümüz yox idi. Necə qürurlu bir gün idi! Ölüm şərəf sayılırdı! Təki millətin ruhu ölməsin. O gecə güllə yağışı altında dünyaya gələn körpələrin arasında oğlan uşaqları daha çox idi. Yeni əsgərlər doğulurdu. Dağları aşıb sənən Günəş səhərlər yenidən məmləkətimizə boylanırdı! Ürayimizə gələn qarışıq duyğulardan bir rahatlıq tapırırdıq. Şəhidlik Allahın bağışladığı elə bir təcdir ki, hər başa qoyulmaz!

Mənim yaxın qohumum Vaqif Tahirov da o gecə ağır yaralanmışdı. Amma bu yarıvarda atılan güllə onu bir il sonra, 25 yanvarda Qarabağda–Daşaltı əməliyyatında şəhid etdi. Hər dəfə Şahidlər xiyabanında onun qara mərmərdən boylan baxışları ilə üz-üzə dayananda qəlbimdən keçənləri pıçıldayıram: “Kaş ki, sizə qələbə xəbərini çatdırıb biləydiniz...” Bircə bu kaşlar olsaydı...

Son olaraq, bir fikrimdə dilə gətirirəm ki, o günlər bizi keçirdiyimiz sarsıntıdan ümummilli lider Heydər Əliyev xilas etdi. İndi də gözlərimdən çəkilmir ki, faciənin ertəsi günü bütün təhlükələrə nəzər almıdan, ailəsi ilə birlikdə Azərbaycanın Moskvadakı Daimi Nümayəndəliyinə gələrək öz hüznünü bildirdi və qətiyyətlə dedi: “Bu millətin sahibi var!..”

**Flora XƏLİLZADƏ,
yazıçı-publisist,
Əməkdar jurnalist**

Dərd bizi ağlatsa da, vüqarımızı əyə bilmədi

müqəddəs bir anası var idi – məhz yeganə anası. Yaşından asılı olmaya-raq, hamı bu mərd və dərdli ananın başına qara şal bağlatdırmış qatillərə, qaniçənlərə nifrət bəsləyirdi. O gün hamı döyüş ruhunda idi.

O gün insanlar elə qorxmaz, cəsarətli, vüqarlı görünürdülər ki... Dərd bizi ağlatsa da, ürəyimizi yəsə də, gözümüzü göynətsə də, vüqarımız əyə bilmədi.

20 Yanvardan danışanda həmişə xəyalımıza unudulmaz Xalq yazıçısı Əzizə xanım Cəfərzadə gəlir. Onun yanıqlı səsi, çəkdiyi bayatılar ürəyimizdən həm tikan çıxarırdı, həm də sinəmizə köz kimi sızılırdı:

**Arazam, keç üstümdən,
Keç, karvan, keç üstümdən.
Bu dərdi mən əkməmişəm,
Dəryaz al, biç üstümdən.**

O gün Azərbaycanın səsinə içində boğurdular. Boğurdular ki, harayını kimsə eşidib köməyinə gəlməsin. Səsimiz içimizə düşsə də, o ağır məqamlarda jurnalist həmkarlarımız dəridən-qabıqdan çıxırdılar. Xüsusilə də mərhum Elmira Əmrahqızının 1990-cı ilin yanvarındakı fəaliyyəti əsl qəhrəmanlıq nümunəsi idi. Bakının ağır dərdləri Elmira xanımın

törədilən vəhşiliklərin bir qismini videokameraların yaddaşına köçürməyə çalışırdılar. Heç bir ölüm qorxusu onları damların üstünə çıxıb yad əsgərlərin qəddarlığını, vəhşiliyini əks etdirən kadrları çəkməsinə mane ola bilmirdi. Fövqəladə vəziyyət şəraitində Ali Sovetin təcili toplantısında Xalq artisti Zeynəb Xanlarova böyük şücaət göstərərək kamerası ilə həmin iclası lentin yaddaşına köçürdü. Görkəmli müğənnimiz bir il şəhidlərə yas saxlayaraq oxumadı. Bu sükutu ilə o, qaniçənlərin murdar sifətinə, sanki, tərs şillə vurdu.

1990-cı ilin qanlı şənbə gecəsi, əslində, azadlıq şimşəyinə döndü. Çünki müstəqillik arzusu ilə yaşayan insanların bu niyyətə çatmaları üçün ölüm, qan-qada ilə üzləşməyi lazım gəlmişdi. O gecə Azərbaycanın qəhrəman oğullarının ruhu da silahsız, əliyalın halda ölüm üzərinə gedən igidlərlə birgə idi. Nə istəyirdi bu xalq? Azadlıq! Elə buna görə də sinəsinə güllə sıxdılar. Oğlunu, qızını şil-küt etdilər. Amma şəhidlər öz ölümləri ilə təsdiqlədilər ki, heç bir qüvvə onları bu müqəddəs yoldan döndərə bilməz. Onların sinəsindən axan al qana buludlar kişnədi, göy

**Böyük Nəsiminin, ulu Babəkin Xeyir-duasını aldı o gecə.
Zamandan irəli sıçrayıb, yaqin,
Tarixdə tarix tək qaldı o gecə.**

Şairlərimizdən Məmməd Araz, Nəbi Xəzri, Xəlil Rza Ulutürk, Mədinə Gülgün, Məmməd Aslan, Cabir Novruz, Tofiq Mütəllibov, Şahmar Əkbərzadə, Nüsrət Kəsəmanlı və digərləri də o ağır günlərin dərdini misra-misra dilə gətirdilər. O gecə Azərbaycanda başqa bir şərəfli ad da doğuldu: Şəhid anası! Xalq şairi Fikrət Qoca 20 Yanvarla bağlı xeyli şeirin müəllifidir. Onun “Şəhid anaları” şeiri isə kəsb etdiyi mənasına görə daha təsirlidir:

**Dərd daş atar, ayna sınar,
Sınar evin sonası da.
Dönər şəhid anasına,
Dünyaya gələn analar.**

Unuda bilmədiyimiz və o günlər ürəyimizə toxtaqlıq gətirən məqamlardan biri də Qazaxıstan Yazıçılar İttifaqı İdarə Heyətinin birinci katibi Oljas Süleymenovun Azərbaycanda baş verən hadisələrdən xəbər tutan günün səhəri Bakıda olması idi. O, həmkarları, ziyalılar və gənclərlə görüşərək dərdimizə şərik çıxdı. Yaşadığı mehmanxananın

O vaxt min arzu və niyyətlə gözlənilən il at üstündə gəlirdi. İkinci dünya müharibəsinin ağır-acı-larını yaşamış insanlar ilin qara at üstündə tamamlanmasından üşənərək, “Allah xeyir eləsin!” söyləmişdilər. Sınaqdan çıxmışdı ki, at müharibə işarətidi. Əlbəttə, fikirlərin, sınaq və müşahidələrin üst-üstə düşməsi bəzən təsadüfən olur. Amma həqiqətən, 90-cı ilin 20 Yanvarı qara gəldi. O dəhşətli günlər bütövlükdə millətimiz üçün əsl imtahan oldu.

Əzəlimiz və sonumuz olan torpaq həqiqətən, möcüzədir. Ona baş əyəni göyə qaldırır. Yolunda ölümə sinə gərəni şəhidliyə ucaldır. Bu qəribə rütbənin epiteti isə ölümsüzlükdür.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Sovet ordusu tərəfindən xalqımıza qarşı analoqu tapılmayan qəddarlıq törədildi. Azərbaycan xalqına totalitar kommunist rejimi tərəfindən edilən hərbi təcavüzün məqsədi ərazi bütövlüyünü qorumaq amalı ilə ayağa qalxan xalqın inam və iradəsinə qırmaq, mənliliyini alçalmaq, Xalq hərəkətini boğmaq idi. Bu səbəbdən də dinc əhaliyə qarşı törədilən ağır cinayət nəticəsində yüzlərlə insan yaralandı və qəddarcasına qətlə yetirildi.

İndi o faciədən 28 il keçir. Bu qocalan dərdin ucaliğından önlərə boylananda tariximizin qanla yazılmış yaddaşından süzülən xatirələrin qarşısında bir etiraf qolumuzdan yapışır: ağlama, mərdlərin var, mərd ol, namərdlərin var. “20 Yanvar şəhidi” fəxri adının təsis edilməsi haqqında 1998-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən imzalanan fərmanda deyilir: “20 Yanvar... xalqımızın qəhrəmanlıq günüdür. Azərbaycan xalqı hərbi, siyasi, mədəni təcavüzə məruz qalsa da, öz tarixi qəhrəmanlıq ənənələrinə sadıqlılığını, Vətənin müstəqilliyini qorumaq üçün şəhid olmaq əzmini bütün dünyaya nümayiş etdirmişdir. Azadlıq yolunda özünü qurban vermiş şəhidlərimizin fədakarlığı xalqımızın qəlbində daim